

Sustainable Heritage

Research Forum

1. Utgångspunkter och målsättningar

Med ett mång- och tvärvetenskapligt **Sustainable Heritage Research Forum** (förkortat SHRF)¹ vill huvudområdet Kulturvård² utveckla och stärka forskningsmiljön vid Campus Gotland. Forskning som bedrivs inom kulturvårds- och kulturarvsområdet³ integreras med forskning inom hållbarhetsområdet, vilket också kommer att ha positiva effekter på de utbildningar som bedrivs på Campus Gotland liksom på samarbeten med det omgivande samhället.

Forumet ska utgöra en plattform och arena för initiering, uppbyggnad och etablering av forskning. Genom att erbjuda en omfattande och stimulerande verksamhet såsom föreläsningar, seminarier, workshops och konferenser blir forumet främst ett drivhus för ny forskning, en mötesplats för samtal och debatt där utveckling av forskningssamarbeten kan slå rot och växa. Forskning och forskningsaktiviteter blir på sikt en följd av forumets existens och då finansierade genom externa forskningsmedel, vilket gör att forumet i sig självt blir långsiktigt hållbart.

SHRF:s utgångspunkter är de globala utmaningarna och de förändrade samhällsbehoven. Klimatförändringar och flyktingkris är de mest akuta problemen, ökade inkomstklyftor, integration och ideologiska motsättningar är andra. Samtidigt urbaniseras världen i hög takt, vilket ökar behoven av bostäder, jobb och infrastruktur i städerna. Världssamfundet (FN) har, genom bland annat Agenda 2030, enats om att utmaningarna måste mötas, problemen lösas och utvecklingen drivs på ett hållbart sätt. I både internationella och nationella sammanhang är kulturarvsfrågor mer aktuella än på länge. Kulturvård och kunskap om kulturarv anses vara nödvändigt i arbetet för en hållbar utveckling. Sedan två år behandlar regeringen för första gången kulturarv som ett eget politikområde, vilket ska bidra till att det gemensamma

¹ Definitioner av cultural heritage/heritage science/heritage studies/heritage research och relation till kulturvård/kulturarv: 'cultural heritage' omfattar materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna, vilka anses ha kulturhistoriskt värde (alltså samma definition som 'kulturarv'), 'heritage science' är ett tvärvetenskapligt forskningsfält där naturvetenskap, humaniora och praktiskt hantverk samverkar och där bevarande, tolkning, förmedling och förvaltning av kulturarvet står i fokus, 'heritage studies' är ett tvärvetenskapligt forskningsfält där processer som är involverade i skapandet och användandet av kulturarv står i fokus, och där frågor om hur dåtiden kan användas i samtiden för att lägga grunden för framtiden studeras, och inom 'heritage research' inkluderas ovannämnda forskningsfält.

² Huvudområdet Kulturvård på Campus Gotland, en del av Konstvetenskapliga Institutionen, benämns härnäst 'Kulturvård'.

³ Definitioner av kulturvård och kulturarv:

'kulturarv' är materiella och immateriella uttryck av mänsklig aktivitet genom tiderna, vilka anses ha kulturhistoriskt värde, 'kulturvård' är universitetsdisciplinen, men även en praktik (kulturvårdsbranschen) och ett forskningsfält med teoretiska och tillämpade perspektiv. .

kulturarvet blir en angelägenhet för alla och att kulturvård får en tydligare roll i samhällsplaneringen. På nationell nivå märks betydelsen av arbetet med kulturarv för hållbar utveckling inte minst genom att statliga myndigheter har getts i uppdrag att utarbeta strategier för hur de integrerar kulturmiljöfrågor i de nationella miljömålen. På regional nivå sker motsvarande arbete inom de regionala utvecklingsstrategierna och dess kopplingar till EU:s strukturfonder samt inom kultursamverkansmodellen.

Verksamheten inom SHRF ska omfatta alla dimensioner av hållbar utveckling för att kunna bidra med avgörande och banbrytande forskning genom ämnesöverskridande samarbeten och nya arbetssätt. Frågor som rör identitet och samexistens, i ett samhälle som karaktäriseras av komplexitet och ökad mobilitet berörs inom kulturarvsforskning. Därutöver hanterar kulturvårds- och kulturarvsarbetet frågor om miljö och klimat. Även förhållandet mellan urbanisering och landsbygdsfrågor, nyttjande av resurser samt rättvisefrågor omfattar kulturvårds- och kulturarvsaspekter, vilket också cirkulärekonomi och innovation gör. I såväl global, som regional och lokal utveckling är dessutom kulturarvet en betydande ekonomisk resurs.

Målsättningarna är följande⁴:

- Att vara ett drivhus för ny och banbrytande forskning. Forumet ska genom sin verksamhet vara en plattform där utveckling av nya idéer och forskningssamarbeten kan gro. Aktörer från näringsliv, offentlig sektor, och civilsamhälle samt forskare från olika miljöer och discipliner ges möjlighet att mötas och utveckla specifika forskningsfrågor utifrån tematiska samarbeten.
- Forumet ska generera minst ett fristående externfinansierat tvärvetenskapligt forskningsprojekt per år med huvudsaklig hemvist vid Campus Gotland.
- Att vara ett nav vid Campus Gotland för diskussion och forskning om kulturvård/kulturarv och hållbar utveckling som sträcker sig utanför ämnesdiscipliner och fakultetsgränser, samt att bidra till att stärka ett redan framgångsrika internationella samarbeten. Såväl forskningsmiljö som utbildning vid Campus Gotland kan på så vis både utvecklas och berikas.
- Forumet ska genomföra återkommande seminarier, workshops och konferenser. - Forumet ska bidra till doktorandanställningar och stötta studentledda initiativ.
- Att bidra till att forskningsresultat omsätts i kunskaper och praktiker utanför universitetet.
Forumet ska bedriva samarbetsforskning utifrån identifierade samhällsbehov, nationellt såväl som internationellt.
- Forumet ska hålla publika arrangemang och regelbunden kontakt med aktörer i det omgivande samhället.

En förutsättning för att dessa mål ska kunna uppnås är (i) att forskningen och verksamheten bedrivs på ett långsiktigt hållbart sätt, (ii) att begreppen hållbarhet och kulturvård analyseras på djupet för att tydliggöra hur kulturvård bidrar till uppfyllelsen av de globala hållbarhetsmålen, samt (iii) att arbeta med hållbarhetsdimensionerna på ett odelbart och integrerat sätt.

⁴ Sista meningen/meningarna i varje punktsats konkretiserar respektive mål. Hur dessa ska uppnås utvecklas under rubrik 7. *Projektets aktiviteter*.

2. Påbörjade/pågående aktiviteter

Idag bedrivs forskning på Kulturvård med fokus på klimat och energi, material, kulturarvspolitik, kulturarv i relation till identitet, krig och konflikt, cirkulärekonomi, samt kulturarv som drivkraft för innovation och samhällsutveckling. En betydande del av forskningen grundar sig i dess tillämpbarhet. Det finns alltså redan ett antal projekt och aktiviteter som forumet etableras runt. Detta blir inte endast en kontinuitet av pågående aktiviteter, utan framförallt en vidare utveckling och sammanvävning av dessa. Här nedan ges några exempel på aktiviteter som forumet relaterar till:

Kulturarvsnoden – Kulturvård var med att initiera forskningsnoden som under åren 2016-2018 bedrivit ämnesöverskridande aktiviteter inom den historisk-filosofiska fakulteten och Region Gotland. Ämnen som samarbetat är kulturvård, arkeologi, etnologi och historia vid Campus Gotland. Ett stort antal aktiviteter har arrangerats som syftar till att sprida kännedom om kulturarvsforskning och att knyta studenter på masternivå närmare forskningen. Årsberättelser från 2016 och 2017 bifogas. Under 2018 har vi förutom att arrangera föreläsningar och seminarier med internationella forskare också organiserat en workshop i Kroatien, deltagit i ett utbyte med Newcastle University och medverkat i ett nationellt världsarvsmöte. En antologi som ska ge exempel på hur institutionerna forskar på kulturarv ges ut under 2019.

Kulturvårdsseminariet – Under våren 2017 etablerade Kulturvård seminariet som en mötesplats för pågående forskning inom ämnet. Målsättningen är att detta seminarium utvecklas och öppnas upp inom ramen för Sustainable Heritage Research Forum.

Spara och Bevara – Energimyndighetens forskningsprogram för energieffektivisering i kulturhistoriskt värdefulla byggnader har varit en betydande del av forskningen inom Kulturvård sedan tolv år tillbaka. Programmets vetenskapliga ledning finns sedan 2006 vid Kulturvård. Programmet har bidragit till en etablerad forskningsmiljö inom ett tvärvetenskapligt fält från energiteknik till humaniora. Programmet beskrivs ha 'nationell kompetens med internationell lyskraft'.

Horizon 2020-projektet CLIC är ett forskningsprojekt som syftar till studera kulturvårds betydelse ur ett cirkulärekonomisk perspektiv samt till att ta fram nya metoder för att testa innovativa finansierings-, affärs- och ledningsmodeller för återanvändning av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer.

Andra externfinansierade forskningsprojekt – Dessutom pågår en stor mängd nationella och internationella externfinansierade forskningsprojekt (avslutade och pågående) där forskare från Kulturvård deltar eller är drivande. I och med det finns en både bred och djup erfarenhet som kan länkas till forumet och dess verksamheter.

Cultural Heritage and Sustainability – Bland de utbildningar som erbjuds vid Kulturvård finns detta internationella masterprogram, vilket belyser förhållandet mellan hållbarhet och kulturvård/kulturarv. Målsättningen är att detta och alla andra masterprogram med fokus på hållbar utveckling ska vara delaktiga i Sustainable Heritage Research Forum.

På Campus Gotland specifikt pågår aktiviteter, vilka forumet relaterar till. Forskare vid Kulturvård har varit och är del av det större forsknings- och utbildningsprogrammet *Hållbar Destinationsutveckling* (och tidigare *Hållbara Besök*). Ambitionen är att fortsättningsvis

samverka och utveckla synergieffekter. Tillsammans med forskare från andra discipliner är forskare från Kulturvård också engagerade och drivande i samarbets- och gräsrotsprojektet *Sustainability Talks* med bas på Campus Gotland. Likaså kommer det studentledda initiativet *GHOST* (Gotland Headquarter of Sustainable Thinkers, tidigare *Let's Talk About It*) från studenter på masterprogrammen 'cultural heritage and sustainability' och 'sustainable management'.

3. Forskningsprojektets organisation

Huvudmannskapet kommer att finnas hos Konstvetenskapliga institutionens avdelning Kulturvård vid Campus Gotland. Ansvaret för **samordning och drift** ligger på Kulturvård. Målet är dock, som redan nämnts, att forskningen ska ske tvärdisciplinärt både inom och utanför akademins gränser. Vad som ingår i samordningen beskrivs mer detaljerat under rubrik 7. *Projektets aktiviteter*.

Därtill kommer en **styrgrupp**, vilken består av representanter från olika ämnen och fakulteter vid Campus Gotland. Styrgruppen är beslutande och ansvarar för verksamhetens ekonomi.

Till forumet ska även en **referensgrupp** knytas, vilken har en rådgivande funktion främst när det gäller inriktning, planering och genomförande av forumets verksamhet. Referensgruppen består av forskare samt andra relevanta aktörer från det omgivande samhället. Referensgruppen ska bidra till att forskningen blir behovsstyrd och samhällsrelevant.

Enskilda forskningsprojekt initieras inom forumet där **enskilda forskare/forskargrupper** anställda vid olika institutioner ansvarar för sina projekt, såväl forskningsmässigt som ekonomiskt. Forumet är plattformen där idéer föds, frågor diskuteras och samverkan sker, utifrån olika teman och inriktningar, vilka fungerar som verksamhetens kitt, se nedan under rubrik 7. *Projektets aktiviteter*.

Forumet ska genom sin form verka för att initiera ny forskning och vara en mötesplats både fysiskt och virtuellt. Forumets målsättning är dessutom att vara en sammanhållande länk för forskning och spridning av forskningsresultat.

4. Koppling till utbildning vid Campus Gotland

Hösten 2017 startade Kulturvård det internationella masterprogrammet *Cultural Heritage and Sustainability*. Programmet knyter an till forskning inom ämnet genom att forskare vid Kulturvård leder, planerar och medverkar i undervisningen. Undervisningen och studenternas arbeten integreras i pågående forskningsprojekt, vilket kommer att kunna utvecklas ytterligare inom ramen för forumets verksamhet.

Även samverkan med andra ämnen på Campus Gotland kommer att utvecklas genom forumet. Nämnas kan till exempel magisterprogrammet *Sustainable Management* vid Företagsekonomiska institutionen, samt det nyligen startade masterprogrammet *Hållbar Destinationsutveckling* på Campus Gotland. Här finns redan en del samverkan i form av gemensam introduktionsvecka för studenterna på de olika programmen, ett samarbete som vi planerar att bygga vidare på.

En del av Kulturvårds grundutbildningsverksamhet utgörs av det mångåriga Nordplussamarbetet *Sustainable Heritage*, där praktiska intensivkurser med svenska, estniska och finländska studenter ges. Detta är ett viktigt komplement till forumets verksamhet.

5. Omvärldsanalys

Än så länge finns ytterst få forskningscentra där man uttryckligen försöker föra ihop kulturvård/kulturarv och hållbar utveckling. EU lyfter dock fram sambanden i sin strategi för kulturarvsforskning och innovation *Getting Cultural Heritage to Work for Europe*.

Här finns en stor potential vad gäller finansiering av ny forskning och bemötande av omgivningens växande behov av kunskap om kulturarvs roll som resurs i arbetet för hållbar utveckling. Exempel på detta är hur kulturarv kan fungera inkluderande, hur balansen mellan att bevara, använda och utveckla kulturarv och kulturmiljöer ser ut, samt hur städers utveckling kan stärkas.

Det första, och kanske främsta, institutet för hållbarhet och kulturarvsforskning finns vid University College London (UCL). *Institute for Sustainable Heritage* (UCL ISH) har etablerat sig som en viktig aktör inom kulturarvsforskning genom att bedriva ämnesöverskridande innovativ forskning. Kontakter med institutet har etablerats i tidigare projektsamarbeten. Forumet kommer att utgöra en plattform för vidare utveckling av dessa kontakter.

Vid Riksantikvarieämbetet i Visby har man etablerat *Kulturarvslaboratoriet*, där man genom tvärvetenskap utvecklar lösningar och ny kunskap inom kulturarvsområdet. Nätverket *Heritage Science Sverige* är en del av detta, vilket relaterar till det internationellt etablerade begreppet heritage science, ett forskningsområde som förbinder naturvetenskap med humaniora och traditionellt hantverk i syfte att utveckla möjligheterna för kulturarvets bevarande, förmedling och förvaltning. Utöver detta etableras en *nationell kulturarvsinkubator* på Gotland, vilken arbetar för att främja innovation och nya lösningar, affärsidéer och teknisk utveckling inom kulturarvsområdet.

7. Projektets planerade aktiviteter, temaområden och tidplan

Vid Kulturvård på Campus Gotland finns forskare och lärare från både naturvetenskapligt-tekniska samt humanistisk-samhällsvetenskapliga discipliner, utöver personal som disputerat i det tvärvetenskapliga ämnen som kulturvård eller hållbar utveckling. Det finns en öppenhet och vana vid att samarbeta både med andra institutioner och med aktörer utanför universitetet. Dessutom pekades kulturvård ut i KoF 2017 som ett ämne med särskild potential för utveckling av samarbeten över institutions- och fakultetsgränser, liksom av historisk-filosofiska fakulteten. Därför kommer samtliga av projektets aktiviteter naturligt att vara ämnesöverskridande, och forskning kommer att integreras med tillämpning.

Forumet ska etableras under projektiden och förväntas fortsätta fungera som ett drivhus för forskning även efter projektets slut. För att forumet ska ha möjlighet att bli så pass robust kommer samordningen av aktiviteterna att vara mycket viktig och utgör därför den största posten i budgeten. Förslagsvis fördelas samordningen på minst två forskare vid Kulturvård. Enligt den föreslagna budgeten ska det finnas medel för att understödja forskningsansökningar. Dessa medel kan sökas av forskare som vill avsätta tid för att i samband med forumets aktiviteter formulera forskningsansökningar. Företrädesvis söks då medel av forskare inom samma forskar-/ansökningsgrupp, men flera grupper kan också söka.

Aktiviteter

De aktiviteter (i samråd med referensgruppen kan dock ytterligare aktiviteter läggas till eller förändras) som forumets samordnare ansvarar för att genomföra är följande:

- **Seminarieserie**

Forumets ryggrad utgörs av en seminarserie där forskare och aktörer inom organisationer och myndigheter utanför universitetet möts, inspireras och diskuterar nya rön, kunskapsbehov och möjliga forskningssamarbeten inom kulturvård och hållbar utveckling. Målet är att organisera åtta till tio seminarier per år. Inom projektets ramar finns det utrymme att bjuda in ett tiotal gästföreläsare/gästforskare per år. Dessa ska ges möjlighet att under en period (från en dags föreläsning till en lite längre vistelse) arbeta på Campus Gotland och bidra till den vetenskapliga miljön i allmänhet och till utveckling av nya projekt i synnerhet. Det blir även en möjlighet för studenter att medverka och samverka, samt att ta del av aktiviteter och föreläsningar utanför schemat. Seminarserien planeras starta år 2019.

- **Workshop med fokus på forskningsansökningar**

Minst en gång per termin ska en workshop anordnas. Denna ska fokusera på forskningsansökningar och vara ett tillfälle att diskutera gemensamma ansökningar, granska ansökningstexter och utbyta erfarenheter. Vidare ska det finnas möjlighet för forskare vid Campus Gotland att söka ett mindre stöd för att utveckla ansökningar till nya forskningsprojekt som ska bidra till forumets inriktning. För detta finns en mindre post i budgeten. Målet är att på så vis skapa minst ett externfinansierat tvärvetenskapligt forskningsprojekt per år med placering vid Campus Gotland. År 2019 anordnar forumet en första workshop.

- **Konferens**

En gång per år ska forumet organisera en internationell konferens. Presentationer från konferensen ska publiceras i en skriftserie, vilken blir en del av forumets verksamhet.

- **Öppna föreläsningar**

Det är viktigt att forumets verksamhet når ut till en bredare allmänhet också. Därför planeras några öppna föreläsningar per år. Detta blir också en informationskanal genom vilken forumet kan förmedla resultat och planer för framtida forskningssatsningar.

- **Webbsida**

Samordnarna ska också ansvara för att skapa och förvalta Sustainable Heritage Research Forums egen webbsida. Där presenteras forumets verksamhet.

Forumets samordnare ska också ansvara för att samarbeta och utbyta erfarenheter med befintliga initiativ och projekt vid Campus Gotland, såsom t ex Sustainability Talks (se ovan), samt med relevanta myndigheter och andra organisationer som i första hand är verksamma på Gotland, såsom Riksantikvarieämbetet, Region Gotland, Länsstyrelsen, Gotlands Museum, SWEDESD och ICLD.

Temaområden

För att lättare identifiera forskningsfrågor och hitta samarbeten planerar forumet att bygga upp sin verksamhet kring några temaområden. Dessa löper parallellt under åren då projektet pågår. Ett temaområde kan lämpligtvis sammanfalla med temat för forumets årliga konferens. Temaområden och partners (ska utvecklas vidare och kan komma att förändras) är följande:

- Energiomställning, natur- och kulturreсурser
Gotland blir ett svenskt pilotprojekt för omställning till förnybar energi. En ökad satsning på bland annat sol- och vindenergi kommer att ge en ökad inverkan på natur- och kulturarv. Alltifrån vindgeneratorer i det historiska landskapet till solceller på kyrktaken.
Partners: Biologi/Miljövetenskap, Kulturgeografi/ Samhällsgeografi, Geovetenskaper/Vindenergi, Juridik, Arkeologi, Länsstyrelsen
- Samhälle i förändring
Samhällets komplexitet ökar och människor rör sig av olika anledningar, bland annat för att fly från krig och konflikt eller för att få bättre framtidsmöjligheter. Kulturarv används för att skapa identiteter och stärka gemenskaper, men kan också på ett negativt sätt verka exkluderande och bygga gränser och bidra till fientlighet mellan grupper. Det finns vissa tecken på att kulturarv allt mer blir ett maktmedel i konflikter. Detta tema handlar om hur detta tar sig uttryck och hur forskning kan bidra till att stärka kunskaperna om dynamiken mellan kulturarv och större samhällsförändringar.
Partners: Samhällsgeografi, Etnologi, Filosofi, Freds- och konfliktforskning, Genusvetenskap, SWEDESD
- Kulturarv och regional utveckling
Sambandet mellan kulturarv och regional utveckling och tillväxt har under de senaste 20 åren uppmärksammats och blivit allt viktigare. Kulturmiljön framhålls som en viktig faktor för en regions identitet och attraktivitet, och kan genom kreativitet och innovation bli en ekonomisk resurs.
Partners: Företagsekonomi, Informatik och Media, Speldesign, Uppsala Innovation, Region Gotland

Tidplan

Under 2018–19 ska den organisatoriska plattformen skapas, och styr- och referensgrupper formeras. Forumet ska också formellt förankras i universitetets organisation. Under de första månaderna kommer fokus ligga på organisation och struktur. Forumets samordnare arbetar 1-2 dagar varje vecka (= forumets ”öppettider”, i en av Kulturvårds befintliga lokaler), inledningsvis med fokus på etablerande och förankring, och efter det flyttas fokus till planering och genomförande av forumets verksamhet och aktiviteter.

Styrgruppen sammanstrålar ungefär 4-6 gånger per år för att framför allt fatta beslut rörande projektets ekonomi. Referensgruppen träffas löpande, men mer intensivt i början av projektet, för att diskutera forumets inriktning samt verksamhet och aktiviteter. Aktiviteter i form av seminarier, workshops, konferenser, föreläsningar och skrivandet av forskningsansökningar kommer att utgöra själva drivhuset och erbjuds under åren 2019-2022 enligt ovan.

8. Planerad finansiering av projektet och forumets framtid efter projektets slut

Med målsättningen att forumet ska generera externfinansierade forskningsprojekt och dessutom ha etablerat ett antal aktiviteter, vilka blir en del av den stärkta forskningsmiljön på Campus Gotland, så kommer verksamheten inte att vara avhängig de fyra första årens projektledning på sikt.

Under de första åren kommer forumets samordnare att arbeta för en hållbar verksamhet genom att utnyttja den infrastruktur och de resurser som redan finns vid Campus Gotland, till exempel teknik för distanskommunikation, lokala nätverk mm.

Den planerade budgeten för etablerandet av ett långsiktigt hållbart Sustainable Heritage Research Forum framgår av tabell 1 nedan.

Tabell 1. Budget 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Forskningssamordning och ledning	200	464,67	545,33	560	574,67
Gästforskare, gästföreläsare och konferens	0	246,67	253,33	260	268
Stöd till forskningsansökningar	0	233,33	236,67	240	243,33
Kommunikation	0	33,33	33,33	33,33	20
Inköp	17	14	6,7	6,7	0
Indirekta kostnader (inkl lokaler) 50%	75	498,67	537,67	366,67	368,67
<i>Summa</i>	<i>292</i>	<i>1490,67</i>	<i>1613,03</i>	<i>1466,7</i>	<i>1474,67</i>
Total budget					6337,07